

§ 853 o. d. z., ne pa tudi v slučaju motene mirne zadnje posesti, o katerem govori drugi odstavek.

Upoštevanje tako razumevana zakonova določila bo imel prvi sodnik lahko delo, drugi pa redkokedaj priliko preminjati sklep prvega sodnika, ki v naravi pri ogledu marsikaj vidi, česar morda zapisnik ne obsega in drugemu sodniku ni jasno pred očmi. Povoda za preminjanje prvosodnih sklepov pa bo tem manj, ako bo višji sodnik upošteval vedno tudi prvi že zgoraj omenjeni namen novele, spraviti namreč mejne spore po ceni iz sveta.

K vprašanju izenačenja kazenskih zakonov za celo ozemlje kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.

(Spomenica društva »Pravnika« ministrstvu pravde.)

Sestavil odbornik prof. dr. Metod Dolenc.

I.

Pravno stanje, v katerem se nahaja kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev v pogledu na kazensko zakonodajstvo in pravosodstvo, ni in ne more biti zadovoljivo. Nič manj nego petero bistveno različnih kazenskih zakonikov velja istočasno v kraljevini; a eno kazensko pravo, tkzv. avstrijsko, ima dvoje pododdelkov, hrvatsko - slavonskega in onega za dežele, ki so bile pred prevratom zastopane v bivšem državnem zboru na Dunaju; slednji pododdelek pa je tudi šel po prevratu svoja pota v Sloveniji, svoja v Dalmaciji, n. pr. glede legis Ofner. Imamo torej posebno materijalno kazensko pravo za Slovenijo, Dalmacijo, Hrvatsko in Slavonijo, Bosno in Hercegovino, Črnogoro, Vojvodino in Srbijo. Tako pride, da se v eni pokrajini kaznujejo dejanja, katera so v drugih pokrajinah nekaznjiva, ali da se eno in isto kaznjivo dejanje kaznuje v različnih pokrajinah pod čisto drugačnimi vidiki (n. pr. hajdukovanje).

Poleg tega pa imamo še enoliko različnih zakonikov za kazenskopravno postopanje. V tem pogledu se velike razlike celo glede načelnih vprašanj, ki tvorijo jedro vsakega modernega kazenskega postopanja. Srbski kazenski postopnik ne pozna niti čistega akkuzatornega načela, niti nima proste ocene dokazov. Prav znatne so tudi razlike v ustrojih sodišč za kazensko pravosodstvo. Porota v Sloveniji in Dalmaciji je čisto drug institut, nego li porota v Srbiji; na Hrvaškem in v Slavoniji nimajo porote v našem obsegu, za to pa imajo drugačen sestav sodečih sodišč; v Bosni in Hercegovini so uvedena skabinska (večniška) sodišča, porota pa ne i. t. d.

Ta mozaik kazenskopravnih materialnih in formalnih določil glasno zahteva od pomoči. Saj je kazensko pravosodstvo v prvi vrsti poklicano, da štiti pravni red v državi in opovrè protisocialno delovanje zločincev v pogledu na državni interes poedinih državljanov.

Potreba zaščite države kot take se je pokazala že v prvih mesecih obstoja ujedinjene jugoslovanske države v taki meri, da je vlada povzročila znani ukaz z dne 25. februarja 1919, št. 2092, s katerim se je »zakonska veljava IX. in X. poglavja kriminalnega (kazenskega) zakonika za kraljevino Srbijo razširila na vsa področja kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev.« Minister pravde je dobil nalog, da naj izvede ta ukaz. To se je zgodilo z naredbo z dne 27. maja 1919, št. 8000, ali v obliki, ki si je bolj nesrečne skoraj ni moči misliti. Namesto, da se je določilo za določilom v avstr. kaz. zak. nadomestilo s takšnim, ki odgovarja določilom srbskega kaz. zakonika, prepustilo se je celo vprašanje, katera določila so izpremenjena in koliko, — sodnikom, a pri tem se je popolnoma opustila ureditev načelnega vprašanja: ali naj veljata ti dve poglavji kot in korporirani del in s tem kot sestavni del avstrijskega kazenskega zakonika (novela), ali pa kot samostojen, na dve poglavji posebnega dela okrnjen srbski kazenski zakonik z vsemi svojimi določili splošnega dela. Sicer citirana naredba

ministra pravde nekako kaže, da se je izvršitev zamislila res po drugonavedeni poti, toda baš izvršitvena naredba je ustvarila v tem oziru še večjo nejasnost.

Če se namreč na vprašanje o pravilni publikaciji te izvršitvene naredbe glede določil, katera hoče uveljavljati, ne ozi-ramo, ostane še vedno vse polno drugih vprašanj, ki so ob vsej svoji kočljivosti ostala nerešena in nerazrešljiva. Izvršitvena naredba podaja v posebnih členih določila, katera kazniva dejanja je uvrstiti v posebne vrste avstrijske trihotomije, kje je poiskus kaznjiv, katere olajšilne in obtežilne okolnosti naj se uporabljajo in kako naj se kazen izmeri, nadalje, kaj naj pomeni robija, kaj zatvor, kako naj se vrši progon v nekih primerih. Ali drugih, kardinalnih vprašanj, pa se ta naredba niti dotaknila ni! Če se je prevzelo iz splošnega dela srb. kaz. zakonika neke partije, kaj pa je z drugimi? Na pr. ali nastopi kaznivost glede dejanj, navedenih v poglavju IX. in X. srb. k. z. že z 10. letom ali šele od 12. leta naprej; potem, kaj naj smatramo za merodajno pri presoji prištevivosti zločincev od 12. do 16. leta; kako je kaznovati prištevite hudodelce od 16. do 21. leta; ali naj se smatra zastaranje kazni, izrečene s sodbo radi kaznivega dejanja po poglavju IX. ali X. srb. k. z. za legalno dopustno ali ne, i. t. d.? Razen teh materijalnopravnih vprašanj ostane še dovolj važnih vprašanj brez rešitve, katero bi bil moral dati t. zv. zakonodajalec. Kako je na pr. s pristojnostjo za zločine iz poglavja IX. in X. srb. kaz. zak., kateri so večinoma pravcati politični delikti? Kaj naj bo z vsemi določili o pristojnosti za poroto, ki se nahajajo v uvodnem zakonu k avstr. k. pr. redu?

Morebiti se namenoma ni dala avtoritativna rešitev teh vprašanj, češ, to delo bodo opravili že sodniki sami, ali prezrlo se je, da imajo sodniki tudi dolžnost, presojati zakoniti obstoj določila, katero uporabljajo. Tistim, ki hočejo obiti to dolžnost, dasi sledi brez dvojbe iz temeljnih avstrijskih zakonov, ohranjenih v veljavnosti po fundamentalnem revolucijskem manifestu celokupne vlade za Slovenijo z dne 31. oktobra 1918, velja opomniti, da tiči že v bistvu pravosodstva taka pravica

sodnikov.¹⁾ Sploh: ali naj se prepušča rešitev teh načelnih vprašanj od primera do primera zbornim sodiščem in pa posameznim sodnikom? Kje je potem pravna varnost?!

Te kaotične razmere, pospeševane od slovenskih sodnikov samih, ki so v najboljši veri, da podpirajo državne interese, pustili v nemar vse, kar bi utegnilo kvariti ugled vladnih, naredbe izdajajočih organov, vladajo še danes in prav nič se ne pomišljamo ugotoviti, da se nahaja kazensko pravosodstvo naravnost v mučnem položaju zaradi nedostatnosti zakonodajstva v naši kraljevini. Če doslej ni prišlo do vnanjih pojavov kazenskopravne nesigurnosti v socialnem in političnem življenju, pripisovati je to na vsak način dobri disciplini naših sodnikov, ki so v družbi z našim razsodnim odvetništvom situacijo popolnoma obvladali in vozili v tem kaosu tako, kakor zahteva pravičnost. Dober vehikel pa jim je bil vsekakor naš, čeprav preosnove potreben, pa vendar še prav dober kazensko-pravdni red.

II.

V tem položaju kazenskega pravosodstva po nesrečnem oktroaju glave IX. in X. srb. kaz. zak. pride začetkom poletja v Ljubljano novica, da se razmišlja v Beogradu o razširitvi srb. kazenskega zakonika in pa hrvatskega kazenskega postopnika (s tistim manjšim obsegom pristojnosti porote) na celo ozemlje naše kraljevine. Oficijelne potrditve te vesti, seveda, ni bilo lahko dobiti, bila pa je resna bojazen, da se utegne ponoviti to, kar smo doživeli ob razširitvi glave IX. i X. Kako konkretno podlago pa so imele označene vesti iz Beograda, razvidi se najbolje iz članka v arhivu beograjske pravniške fakultete št. 3/1920., ki ga je priobčil vseuč. prof. dr. Maks Čubinski dne 20. avgusta 1920: »Projekat srbskog kaznenog zakonika i problem izjednačenja jugoslovanskog prava.« V tem članku se je prof. Čubinski (ruski emigrant, prej profesor kazenskega prava v Petrogradu) z vso odločnostjo izrekel

1) »Srbska sodišča ne sprejmejo nobene uredbe za veljavno, ako hoče preminjati kak zakon ali pa ga nadomestiti. Kasacioni sud se strogo drži le zakona.« (Iz mnenja Ivana Kavčnika.)

zoper razširitev veljavnosti srbskega zakonika, čeprav nekoliko predelanega.

Odbor društva »Pravnik«, v čegar krogu je zbrana velika večina slovenskih pravnikov vseh strok (društvo šteje 623 članov), je smatral za potrebno, da povzame takoj inicijativo in se izjavi o tem, kakšnega naziranja so naši strokovnjaki glede umestnosti nameravane razširitve že navedenih zakonikov. Odločil se je, da predvsem poizve za mnenje praktičnih veščakov na polju kazenskega pravosodstva in sicer pismenim potom, ker bi se sicer bolj priporočljiva ustna anketa spričo težav pripetovanja raznih, v svoji stroki čez glavo zaposlenih veščakov iz različnih krajev Slovenije ne bila dala lahko izvesti.

Odbor je naprosil 40 v praksi izvežbanih veščakov (izven odbora) za primeren odgovor na sledeča vprašanja: I. Ali je stvarno priporočati, da se razširi veljavnost srbskega kazenskega zakonika za celo ozemlje kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev? II. Ali je stvarno priporočati, da se razširi veljavnost hrvatskega kazenskega postopnika za isto ozemlje? V koliki meri naj se uvede porota? III. (Za primer potrditve prejšnjih vprašanj). Na kakšen način bi se mogla razširitev izvesti? Katera doba bi bila primerna *vacatio legis*?

Odgovorov je došlo 26. Domnevati je, da je prezaposlenost v poklicu ovirala ostale veščake, da niso oddali svojih mnenj. Odbor Pravnika pa se more sklicevati na soglasnost vseh oddanih mnenj, v tem pogledu, da odklanjajo razširitev srbskega kazenskega zakonika na celo državno ozemlje.

III.

Možno bi bilo misliti, da naj se razširi veljavnost srb. kaz. zakonika en bloc, brez izprememb, — ali pa z izpremembami. Dasi bi težko kedaj komu prišlo na um, uveljaviti prvi modus, morebiti celo brez sodelovanja narodnega predstavništva, hočemo vendar le z nekolikimi besedami pokazati, zakaj to ne gre.

Vzemimo le določila dvanajste glave! Svečenik, ki poroči mladeniča izpod 17 let ali deklico izpod 15 let, vedoč za starost, se kaznuje do 1 leta zapora. Tu je jasno, da bi kazenski zakonik posegel v območje določil obč. drž. zakonika in da bi tako nesoglasje ne moglo obstajati.

Naš sedaj veljavni kazenski zakonik je z vsemi ostalimi zakoni v tako tesni zvezi, da nadomestilo kazenskega zakonika v napominanem zmyslu brez istočasne primerne preuredbe mnogoštevilnih drugih zakonov in predpisov kratkomalo ne bi šlo. Razen tega pa je vpoštevati, da imamo poleg občnega zakonika še mnogo postranskih zakonov, kateri občnega popolnjujejo in podrobno razjasnjujejo. Zakon o tiskovinah, o živilih, o volitvah, o vinu, o margarini, o trgovskih znamkah, o živinskih kugah itd., — ali naj bi ostali še nadalje v veljavi? Kako jih uporabljati, če bi ne imeli občnega kazenskega zakonika, na čegar splošnem delu so vsi ti postranski zakoni zasnovani? — Ni treba še nadaljnjih besedij, da bi bila takšna razširitev srb. kazenskega zakonika naravnost katastrofa, ki bi spravila vse narobe in bi onemogočila vsako kazensko pravedstvo sploh.²⁾ Javaljne bi ljudstvo sprejelo tak kazenski zakonik ravnodušno, ako se malce ozremo po posledicah razširite glave IX. in X. srb. k. zak. na našo pokrajino.³⁾

Pa — preostane drugi mogus procedendi! Nekateri kažejo na neke materije srb. kazenskega zakonika, na pr. na

²⁾ »Srbi so ga (scil. kriv. zakon) prevzeli precej nekritično in ga polagoma še tako prikrojili in v mnogih določilih izmenjali in dopolnili, da je iz njega nastala pestra skrpanina, ki je vse prej, nego vzoren kazenski zakonik . . . Kazenski zakonik mora biti produkt časa, v katerem naj se uveljavlja, ali pa vsaj ne sme prehudo nasprotovati ljudskim pravnim čutstvom. Ne vem, v koliko je v tem oziru srbski k. z. zadovoljil naše brate Srbe, ko so jim ga leta 1860 poklonili. Uverjen pa sem, da bi se razmeram v Sloveniji nič bolj ne prilegal kot bi se sodniku v talarju podala ponosita turška »čalma«, ki se slikovito okoli glave ovije.« (Iz mnenja dr. Antona Kremžarja).

³⁾ »§ 104 srb. kaz. zak. rodi nebroj obtožeb zaradi dejanj, ki bi niti po § 312 k. z. ne bila kazniva. Zato državna pravdnštva in kazenski senati preobloženi; ljudstvo razdraženo.« (Iz mnenja dr. Frana Rosine.)

razna določila o elektriki in deliktih, ki stoje ž njo v zvezi, in mislijo, da je pač srb. kaz. zakon radi tega sposoben, ako se ga še nekoliko prenaredi, dopolni in prilagodi sedanjemu stanju kazenskega prava, vsaj za časno nadomestiti avstr. kaz. zakon, t. j. dokler se ne bi mogla izvršiti temeljita preosnova kazenskega zakonika v zmislu modernih smeri, katere že uveljavlja načrt za nov srbski kazenski zakonik iz leta 1911. Ta nazor zastopajo brez dvoma mnogi resni krogi v Beogradu, tudi profesor kazenskega prava na beograjski univerzi dr. Božo Marković. Zoper to naziranje se obrača že omejen članek prof. drja. Čukinskega in po našem mnenju povsem po pravici.

Mnenja smo, da je srbski kazenski zakonik po vsej svoji konstrukciji in po svojem temeljnem naziranju navzlic vsem zaplatam, katere je tekom svojega življenja dobil, vendarle še vedno manj vredno zakonodajno delo nego stari avstrijski kazenski zakonik, gotovo pa mnogo slabjši od bosanskega kazenskega zakonika, ki se je po sporočilih veščakov lépo obnesel, — in vendar naj bi se tudi tega izmenjalo s slabejšim!

Sklicujemo se, da ne bomo preobširni, na zgodovino srbskega kazenskega zakonika, ki je prenarejen pruski kazenski zakonik. A ta pruski zakonik že davno ni več veljajoče pravo, ker je namesto njega stopil novi modernejši zakonik za Nemško državo, ki je pa že sam tudi še preosnove potreben, — dočim so si v Srbiji pomagali le z dopolnitvami in izmenami, ki pa niti niso v pravi organski zvezi s prvotnim besedilom zakonika. Dr. Tomo Živanović, komentator srbskega kaz. zakonika, mu očita, da je prepoln nelogičnih in nejasnih določil, debelih uredniških pogreškov v sistematiki, tako v splošnem, kakor tudi v posebnem delu. Občni kazenskopravni pojmi niso pravilno opredeljeni, raz stališče današnje vede večinoma izgrešeni. Isto napako imajo tudi pojmi deliktov, razen tega so ali preveč kazuistični ali pa presplošni. — Mi bi dodali tej uničujoči kritiki še to, kar nas posebno v oči bode: V posebnem delu mrgoli predpisov, ki spadajo v policijski red, ne pa v kazenski zakonik. V splošnem delu pa stoje določila, katerih dandanes kratkomalo ne moremo rabiti. N. pr. določilo o neprištevitosti

(neprisodnosti) se glasi v § 53: Ni hudodelstva niti pregreška tedaj, kadar je tisti, ki je storil zločin, za časa storitve bil blazen ali je drugače svobodna volja pri njem izključena bila. — Takšno določilo naj zadošča za razsojo o vprašanju prištevitosti? — Nič boljša niso določila o poizkusu, pripomoči, silobranu. Da srbski kazenski zakonik ne pozna modernih očuvalnih sredstev, da nima potrebnih določil za občenevarne hudodelce, pijance, da nima nujno potrebnega posebnega poglavja o mladostnih zločincih, o rehabilitaciji, tega mu ne očitamo, saj tudi pri nas mnogo teh naprav še pogrešamo. Ampak tu gre za izmenjavo veljavnosti našega občega kazenskega zakonika s srbskim, katerega je ocenil đ r. Ž i v a n o v i ć uničevalno, kateremu so naši veščaki po vsej pravici odkazali že davno zasluženi kotichek, in o katerem je dejal eden izmed naših prvih poznavalcev kazenskega pravosodstva — I v a n O k r e t i ć, da ga je smatrati v primeri z avstrijskim za uborno slammato bajto.

Poleg teh tehničnih pogreškov in nedostatkov srbskega kazenskega zakonika, ki so itak v Srbiji privedli do izdelave projekta za nov kazenski zakonik iz leta 1911, pa moramo, če motrimo uporabnost srb. kazenskega zakonika raz kriminalno-politično stališče, še nastopno ugotoviti. Uprava bivše kraljevine Srbije je bila in je še danes bistveno različna od naše. Naša oblastva, zlasti sodišča, so povsem drugače ustrojena kakor sodišča v Srbiji. Trgovske, gospodarske, družinske in družabne razmere so tu in tam različne, drugačna je vzgoja, drugačno mišljenje in čustvovanje širokih mas naroda. Srb. kaz. zakonik ni bil sestavljen za naše razmere in potrebe, on ne soglaša z našimi razmerami in potrebami.

Pri tem položaju se vprašamo: Ali si je moči misliti, da bi se z nekaterimi novimi izmenjami in dopolnitvami dalo tak za nas popolnoma neprikladen zakonik preosnovati po duhu vede in po socijalnih potrebah tako, da bi zadoščal za celo ozemlje? Ali bi ne naraščalo delo, če bi se ga lotili, pod roko od dne do dne, od določila do določila tako, da bi stalo enoliko truda in časa, kakor da bi zgradili povsem novo stavbo? — In vendar bi imeli še vedno krparijo, ne pa enotni zakonik! Ali ne zahteva preosnova kazenskega zakonika kakor temelja za postranske

zakone kazenskopravne vsebine, da se tudi preosnujejo le-ti postranski zakoni? Ali naj se tudi ti postranski zakoni popravljajo, mari pospravijo za silo v preosnovanem starem srbskem zakoniku? Kako bi bilo to sploh možno, dokler niso drugi zakoni o gospodarskih prilikah izenačeni?

Vsi ti pomisleki kažejo povsem jasno, da ni priporočati razširjanja srb. kaz. zakonika niti tedajne, ako bi se mu hotelo še nekaj novih določil dodati in nekaj starih premodernizirati.⁴⁾

Prej ko slej moramo z vso vnemo stremiti za tem, da dobimo nov, res moderen kazenski zakonik. Podlaga za diskusijo je že tu: srbski načrt za nov kazenski zakonik iz leta 1911, bogato opremljen z materijalijami. Do tistega časa, ko bodo mogli ta načrt prerešetati osobito iz kriminalnopolitičnih vidikov veščaki iz vseh pokrajin širne naše domovine, ko se najde kompromisni izhod, ki bo ustrezal vsem zahtevam vseh pokrajin, ko bo ta načrt zakonika prebil izkušnjo v parlamentu, — poteče pač še dokaj let! Dotlej pa velja vsekakor, da naj se raje pusti v ljudstvu udomačeni avstrijski kazenski zakonik v veljavi tam, kjer velja že preko sto let, da naj se prav tako pusti tudi Bosni in Hercegovini njih kazenski zakonik, Srbiji pa njenega. Pač bi nujno priporočali, da bi se oskrbela izprememba določil vseh izven Srbije veljavnih kazenskih zakonikov, kolikor so po snovi istovetna z določili glave IX. in X. srb. kaz. zak., tako da bo točno izražena misel tega kaz. zakonika postala integrirajoč del avstrijskega ozir. bosansko-hercegovskega i. t. d. kazenskega zakonika. Da to ne pojde drugače kakor z novim zakonom, tega niti nočemo naglašati. Da se lahko doseže takšen specijalni zakon, ki bi ustvaril vzpo-

⁴⁾ »Začeti je s smotrenim delom in nehati z »razširjanjem«. To je bilo prvi hip potrebno na nekaterih poljih, sedaj bi pa morale prestat.« (Iz mnenja dr. Milana Škerlija.)

redne novele h kaz. zakonikom, veljavnim izven Srbije, v primeroma kratkem času, o tem smo tudi prepričani. Bilo bi to pravosodstvu v veliko korist, za državno zakonodajstvo pa znak, da je konec njegovega mrtvila.⁵⁾

IV.

Izpregovorimo sedaj o razširitvi hrvatskega kazensko-pravnega reda. Vobče med tem in našim ni bistvene razlike. Le glede ustroja zbornih kazenskih sodišč in pa obsega pristojnosti porote imamo razločke, katerim ne gre odrekati precejšnje pomembnosti. Porota velja le za delikte, ki so storjeni s tiskom, sodeče sodišče pa sestaja namesto iz štirih iz treh sodnikov, v naših porotnih slučajih sodi senat petorice (kar bi odgovarjalo ob ukinjenju porote našim senatom šestorice). Zakon z dne 31. decembra 1877, števil. 3 drž. zak. za 1878, ne velja na Hrvatskem, ali v resnici pa se kasacijsko postopanje tam ne razlikuje od našega. Precej globoke so razlike pri izrekanju in izvrševanju kazni. Na Hrvatskem imajo custodia honesta za kazni političnih deliktov, storjenih s tiskom (zak. od 14. svibnja 1907, br. 41 zb.), pa tudi za ostale politične delikte (zak. od 18. lipnja 1918, br. 69 zb.), pogojni odpust kazni odnosno obsodbe (zak. od 26. kolovoza 1916, br. 72 zb.). Pri izvršitvi kazni je uveden pogojni odpust v zmislu irskega progresivnega sistema prostostne kazni (zak. od 22. travnja 1875 odn. za vojno granico 7. kolovoza 1884). Zelo lepo in moderno je urejeno postopanje glede mladostnih zločincev (naredba od 13. prosinca 1918, br. 20.829, zbor. br. 4 za 1919).

Vprašanje, ali bi mi pridobili z razširitvijo veljavnosti hrvatskega kazenskega postopnika, oziroma tudi navedenih posebnih zakonov o izvrševanju kazni, je treba strogo ločiti

⁵⁾ Skeptično presoja v svojem mnenju Lovro Baš zakonodajno zmožnost ustavotvorne skupščine in pravi zato: »Naj bi se presoja (sc. glede preosnove kaz. zak.) prepustila stolu sedmorice v Zagrebu in njenemu slovenskodalmatinskemu oddelku, ki bi naj zahteval mnenje hrvatskih in slovenskih ter dalmatinskih sodnih dvorov, odvetniških zbornic, prosesorjev kazenskega prava in deželnih vlad. Kar potem stol sedmorice sklene, naj se razglasi po podpisih regenta in vseh ministrov kot začasen zakon.«

od vprašanja, ali kaže to razrešitev uzakoniti za celo ozemlje naše kraljevine.

Z zmanjšanjem števila sodnikov pri sodečem senatu bi pač razbremenili sodnike; ali mislimo, da ta razbremenitev nikakor ne bi odtehtala dejstva, da s tem očitvidno poslabšamo stališče obtožencev. Razlogi, ki so ukazovali uvedbo sodega števila sodnikov v kazenskih senatih, veljajo danes še v prav tisti meri, kakor za časa zasnovanja avstrijskega k. pr. reda in bodo veljali na veke, ako se bo sodilo v zborih sodnikov! Odpravo porote za nepolitične delikte izven onih, s tiskom storjenih, bi želel marsikdo izmed sodnikov in drž. pravdnikov in tudi med odvetniki so nasprotniki porote sploh. Za odpravo porote so se izrekli gg. dr. Juro Hrašovec (samo glede tiskovnih deliktov), Anton Nagode (splošno), Ivan Okretič (splošno), dr. Edvard Pajnič (le glede tiskovnih deliktov in onih splošnih s kaznimi pod 10 let), dr. Oton Papež (glede imovinskih deliktov), dr. Juri Polenšek (glede tiskovnih deliktov), dr. Anton Stuhec (glede političnih in tiskovnih deliktov), dr. Fran Tominšek (glede imovinskih in tiskovnih deliktov), Ivan Vrančič (glede imovinskih deliktov).

V splošnem je tukaj poudarjati, da je funkcija porotnih sodišč v dveh ozirih potrebna: prvič, da se dá ljudstvu, t. j. širokim masam prilika uveriti se o tem, kako se vrši pravosodstvo ob soudeležbi ljudskih sodnikov pravično; drugič, da se uveljavi tudi ljudsko naziranje o naravi in smotru kaznovanja za poedine zločine. Ta dvojna funkcija porotnih sodišč se mora na vsak način vzdržati. Katere vrste deliktov naj se izroče pristojnosti porotnih sodišč, o tem pa morajo odločevati socialne in kulturne prilike poedine pokrajine za gotovo razdobje. V naprej, enkrat za vselej ne gre ustanavljati te pristojnosti! Vsekakor se bomo morali držati načela, da je porota tam najbolj potrebna, kjer se najraje sumi, da bi brez porote nastopila t. zv. kabinetna justica, torej pri političnih deliktih. Inače pa je uvaževati tudi činjenico, da se je inštitut porote pri nas do dobra udomačil in da ga vežejo zgodovinske, čeprav nezavestne vezi z inštitutom naših starih ljudskih sodišč, več in gorskih pravn. Tu ni namena razvijati program,

kaj naj se pri nas pusti poroti, kaj naj se jej odvzame. Vsekakor pa je gotovo, da utesnitev porote v tako obsežni meri, kakor jo ima hrvatski kazenskopravni postopnik, za nas ne bi pomenila prav nobenega napredka; nasprotno, prav gotovo bi vse politične stranke, ki so si napisale na prapor geslo o slobodi in napredku, hrupno grajale, da se podpira na kazenskopravnem polju — reakcionarstvo.

Prav odločno pa bi pozdravili uvedbo vseh onih institutov glede postopanja pri mladostnih zločinih in glede izvrševanja kazni, kakor smo jih gori iz hrvatskega prava navedli. Ta nova poželjna določila bi kazalo v skrbno⁹⁾ redigirani noveli zbrati in jih razširiti najmanje na pokrajino Slovenije.

Inače pa bo treba revidirati in v marsičem zboljšati tako naš, kakor tudi hrvatski k. pr. red. V tem pogledu naj citiram doslovno mnenje vrh. drž. pravdnika Ivana Okretiča, ki je gotovo eden najkompetentnejših faktorjev za presojo tega vprašanja. On piše: »Zlasti bo treba preosnovati kasacijsko postopanje. Tak pol tič pol miš nima pravega zmisla. Naj bo ali popolnoma pismeno, nejavno ali popolnoma ustno, javno postopanje kakor na prvi stopinji. Današnje kasacijske razprave so podobne bolj gledališkim predstavam nego sodnim pretresavanjem. O dejanskih okolnostih ne smeš govoriti. Pravna vprašanja moreš mirno za mizo pismeno temeljitejše in izčrpanejšo obdelovati nego v razburjeni naglici na ustni razpravi. Sodci ne morejo na kasacijski razpravi ničesar novega izvedeti. Svojo sodbo si merejo prav tako na podlagi samih spisov vstvariti. Govora državnega pravdnika in branitelja pač ne moreta osebno vplivati. Drugačno lice in drugačen učinek bi imela kasacijska razprava, ko bi bila opravljena po istih načelih kakor pred zbornim sodiščem prve stopnje in ko bi smeli kasacijski senatorji ne samo »kasirati«, ampak tudi »soditi« po svojem prepričanju.« —

Ako se obrnemo k drugemu uvodoma tega poglavja stavljenih dveh vprašanj, to je k vprašanju glede razširitve

⁹⁾ »Če bo radikalizem reformistov prevelik, ostalo bode dolgo vse pri starem, ali pa pridemo iz dežja pod kap«. (Iz mnenja dr. Eduarda Pajničca.)

hrvatskega kazenskega postopnika na celo ozemlje naše kraljevine, treba predvsem sledeče uvaževati: Najboljše materialno kazensko pravo se ne da uveljaviti po svojem duhu, ako postopnik ni za nič, nasprotno pa, ako je kazenskopravni red dober, more se tudi ob še tako zastarelem, trhlem materialnem kazenskem zakoniku, kot je avstrijski ali srbski, vendar le priti do znosnih, morebiti celo zadovoljnih rezultatov kazenskega pravosodstva. Smelo trdimo, da je uprav še vedno dobri avstr. k. pr. red poglavitni vzrok, da ne občutimo v veliko večji meri diskrepenca med duhom, ki veje iz avstrijskega nad sto let starega k. z., in med modernim naziranjem. Naši sodniki imajo v kaz. pravdnem postopanju dovolj sredstev, osobito v inštitutu proste ocene dokazov, da otopé vse osti, ki naravnost dražijo in zbadajo našega modernega duha. Iz teh vidikov pa izhaja, da smatramo za najnujnejšo potrebo uvesti nov moderni postopnik tam, kjer ga še niti z daleka nimajo, to je v Srbiji. Ali za uvedbo takega modernega postopnika je treba velikih, dolgotrajnih priprav, osobito v pogledu ustrojstva sodišč in državnih pravdništev. Tudi v Bosni in Hercegovini se ne bi dalo kar precepiti sedaj veljavnega kazenskopravnega reda z dne 30. januarja 1891 z novim, ker imajo tam večniška ali skabinska sodišča pri zbornih sodiščih, porote pa nič. V Vojvodini pa, kjer velja ogrski k. pr. red z dne 4. decembra 1896 in imajo pač inštitut porote ter zelo moderno postopanje, pa bo zahtevala osobito organizacija sodišč v pogledu na osebne razmere še mnogo časa in truda.

Kako priti iz tega kaosa? Brez dvoma mora biti zakonodaja v državi enotna. Vse mora biti urejeno po istih načelih. To velja, da bo vse zakone v posameznih pokrajinah naše države spraviti v sklad. Da bodemo pri tem vedno in vedno iskali najboljših vzorcev za zakone in jih prilagodevali na splošne razmere cele države, je tudi jasno.⁷⁾

⁷⁾ »Uverjen sem, da bo treba delati z okvirnimi zakoni, sicer bo izenačenje povzročilo splošno nezadovoljnost —, in s tem bi bila oškodovana tudi misel ujedinjenja.« (Iz mnenja drja. Milana Škerlija.)

Ampak to delo baš radi tako velikih razlik med različnimi pokrajinami ne pojde brez dolgotrajnega študija razmer in brez temeljitih posvetovanj veščakov. To pa je delo, ki ga ne opravimo v enem, dveh letih, morebiti niti ne v petih... Za prehodno dobo pa ne okroirajmo eni pokrajini postopnika druge pokrajine. Z boljšujmo postopoma zakonodajstvo tam, kjer je najnujnejša potreba. Ako občutijo v Srbiji nujno potrebo, da se uvede kazensko postopanje v zmislu modernih zahtev, naj se to izvrši s sprejemom enega ali drugega v naši državi — veljajočega postopnika za Srbijo. Ali v tem še nikakor ni dana ali količkaj utemeljena potreba, da naj se vzruje vse ljudstvo in ves pravniški svet celega ozemlja naše kraljevine z razširjenjem postopnika ene pokrajine na vse druge pokrajine, dasi za tište pokrajine ne pomenja nobenega bistvenega napredka in bi imel itak le nalogo živeti življenje — muh enodnevnic. Saj hočemo priti do enotnega prava — kmalu, kakor hitro mogoče. Čemu naj se vstvarja za kratek čas prehodna doba z novim pravom, ki bi se moralo itak umakniti novejšemu enotnemu, smotreno zasnovanemu pravu?

Ob teh uvaževanjih mi torej čudno, ko pretežna večina veščakov pismene ankete odklanja idejo, da bi se razširila veljavnost hrvatskega kazenskega postopnika na celo ozemlje naše kraljevine, torej tudi na našo Slovenijo. Le dva veščaka sta se izrazila za razširitev, toda z izpremembami. Gospod Andraž Jeglič smatra tako razširitev za priporočljivo, ako se hrvatski k. pr. red novelira, kakor se je to zgodilo v Nemški Avstriji in v Čehoslovaški in ako se reformira uprava kaznilnic in jetnišnic v zmislu enotnega nadzorstva. Gospod Anton Nagode pa soglašja z razširitvijo hrvatskega k. pr. reda radi s tam podane razbremenitve sodišč vsled zmanjšanja števila sodnikov v senatih in pa z nadaljno izpremembo, da naj bi porota sploh odpala. Kot protiutež tema dvema mnenjema bi pa navedli izjave gg. Ivana Kavčnika, drja. Josipa Kottnika, drja. Jura Hrašoveca in drja. Frana Tomiňška, ki priporočajo naobratno, da naj se razširi k. pr. red bivše Avstrije na celo ozemlje kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.

V.

Prihajamo do naslednjih zaključkov:

1.) Načeloma odklanjamo razširjenje srbskega kazenskega zakonika, bodisi en bloc, bodisi predelanega, ker ga ne smatramo za sposobno podstavo, na kateri bi bilo moči zgraditi enotni kazenski zakonik za celo državo.

2.) Priporočamo, da se pospešijo posredovanja veščakov iz vseh pokrajin naše države za osnutek enotnega državnega kazenskega zakonika; za podlago posvetovanj naj se vzame srbski načrt iz leta 1911.

3.) Materijalnopravni kazenski zakoniki posameznih pokrajin naj ostanejo do promulgacije novega enotnega kazenskega zakonika v veljavi, vendar naj se čim preje odpravijo napake, povzročene z razširitvijo poglavja IX. in X. srb. kaz. zak. na gori označeni način (noveliranje).

4.) Formalnopravni kazenski zakoniki posameznih pokrajin naj sestopnjema z bližujejo na ta način, da se predvsem poskrbi za uzakonjenje modernega postopnika za ozemlje bivše kraljevine Srbije in za Črno goro. V ta namen je vstvariti takoj dejanske predpogoje z ustanovitvijo novih sodišč, kjer jih še ni, in obtoževalnih oblastev.

5.) Ker smo prepričani, da se materijalnopravna kazenska zakonita določila ne bodo tako hitro izenačila, a doslej organska vez med pokrajinami glede na kazensko pravo sploh še ni podana, dasi je to smatrati v enotni državi, ki pozna le eno in enakovredno državljanstvo, za *conditio sine qua non*, nasvetujemo nujno, da naj se čim preje za čas do uvedbe enotnih drž. zakonikov izda poseben zakon, ki bo urejal vse medpokrajinske prilike glede na sokobna kazenska prava, osobito odpravljaj možnost različne presoje enega in istega slučaja v različnih pokrajinah. Tu treba določil o osebni,

časovni in krajevni veljavnosti medpokrajinskega kazenskega prava (materijalnega in formalnega), o medpokrajinski pravni pomoči, o izvršitvah kazni, ki naj se takoj kolikor možno izenači, in slednjič tudi o ustanovitvi centralnega pravosodnega mesta, kjer bi se razsojalo o sporih glede sokobnih prav. —

Samo ob sebi umljivo je, da naj se izvrše vse te prenosne po popolnoma legalni poti, to je s sodelovanjem parlamenta. Priporočamo, da naj se — po v z g l e d u n. pr. izvrstno uspele kodifikacije civilnopravnih zakonov v bivšem avstrijskem parlamentu — ustanovi posebna parlamentarna komisija, ki bo od veščakov izdelane načrte kazenskih zakonov pretresala in parlamentu predlagala. Vsak oktroá bi morali odklanjati!

Glede vacatio legis je bila večina veščakov, ki so v pisni enketi prišli do besede, nazora, da naj se določi za to pol leta; so pa bili tudi glasovi, ki so zahtevali razdobje dveh let. Naše mnenje je, da mora trajati vacatio legis radi preobremenjenosti sodnikov za vsak količkaj obsežnejši zakon vsaj pol leta.

Po vsej pravici so nekateri veščaki zahtevali, naj se skrbi za to, da bodo novi zakoni pravočasno tudi v slovenščino prevedeni in tiskani. Tudi ljudstvo, ki srbohrvaščine gladko ne razume, mora dobiti priliko, da se seznaní o pravem času z vsebino zakonov.

„Projekt zakona o uredjenju i nadležnosti sudova.“

Predsednik višjega deželnega sodišča I. Kavčnik.

V 4. in 5. številki beogradskega »Arhiva« je pod gorenjim naslovom priobčen načrt organizacijskega zakona sodišč v kraljevini, ki so ga izdelali vseučil prof. Živojin Perić, dr. A. Arandjelović ter predsednik prvostep. suda Mih. Tadić po naročilu posebne komisije, ki jo je bil sestavil minister pravde Trifković. Ta načrt je sedaj minister izročil drugim članom komisije, da ga proučijo.